

genda del Comte Mal acompanyen la visió amable i solidària de les jovenetes que vénen a peu des d'Andratx per cercar-hi feixos de palma, per la culpa dels quals se'n tornen amb les mans bofegades. La crònica de l'excursió fineix amb una explicació sobre les utilitats de la palma, feina de dones a molts d'indrets de Mallorca.

Els poemes inclosos a l'edició són: *Atenes, Beirut, Pasqua Florida, El desert, Venint del Caire, El Pontificat* (fet per encàrrec de l'ecònom de Lluçmajor), *La volada* i *Record de l'excursió a Galatzó*.

Viatge a Orient, tal com ens adverteix Lluïsa Julià, inaugura la tradició catalana femenina de llibres de viatges. Opina que si s'hagués publicat en el seu moment hauria causat una certa impressió, sobretot pel to fresc i desimbolt del relat, ben lluny de l'escriptura femenina del moment, centrada en temes domèstics. Tanmateix, la publicació no es va dur a terme. Faltaven anys perquè la literatura de viatges comencàs a ser un gènere reconegut entre nosaltres. Tampoc no es va publicar a les *Obres completes*, publicades per l'editorial Moll a la dècada dels quaranta i envoltades d'una certa polèmica. Amb la publicació d'aquest llibre s'arrodoneix una obra literària altament memorialística que, segons Lluïsa Julià, converteix Maria Antònia Salvà en una pionera del discurs intel·lectual modern (p. 15).

Joan Solà (1999), *Parlem-ne. Converses lingüístiques*, Barcelona: Proa. Por Fina Llorca.

Es tracta d'un altre recull de 140 articles del professor Joan Solà, triats d'entre els apareguts al *Diari de Barcelona* (els 11 primers) i a *l'Avui* (a partir del 12) al llarg de set anys: del 1990 al 1997. La secció del diari, que duu per títol justament «Parlem-ne», és inclosa dins del suplement de Cultura i té una freqüència setmanal (continua sortint actualment). Això vol dir que aquests 140 articles han estat garbellats d'entre un feix de prop de 400 textos. Tal com ens diu el mateix autor a la Presentació que obre el llibre, el criteri de selecció ha estat per a aquest recull d'incloure-hi els que tractaven temes lingüístics, més que no pas els de tema sociolingüístic. Això ens explica l'adjectiu del subtítol «Converses lingüístiques» que, pel substantiu ens remet a unes altres «Converses», les «filològiques» de Fabra, de les quals aquestes són indubtablement hereves quant al to (col·loquial, planer, entenedor), als punts de partida i fins i tot, gosaria dir, el tractament dels temes. Com Fabra, Solà parteix sovint de l'observació de la llengua viva, d'un problema suggerit per un lector, d'una carta rebuda. De situacions quotidianes, en una paraula, que posen en marxa els coneixements del filòleg, els recursos del professor i la intuïció del parlant.

La publicació de textos destinats a ser llegits al diari —un a la vegada, de setmana en setmana— en un llibre, sembla que desvirtua la concepció amb què van ser escrits, però alhora ens ofereix una segona oportunitat de tornar a llegir articles a què potser vam donar una ullada ràpida i de tenir recollits una sèrie de raona-

ments sobre qüestions de llengua per al moment en què ens hi trobem. I ens hi trobem sovint, davant de punts que sabem com resol la normativa, però que no entenem a explicar-nos i a explicar, arribat el cas.

La lectura tota seguida dels articles, dèiem, té un punt de forçat, d' artificial, fins i tot per a qui té algun tipus de «responsabilitat lingüística», en paraules de Solà. Som conscients que aquests articles, sobretot en el seu suport natural, eren adreçats a un públic ampli: d'una banda, a correctors, assessors, professors i alumnes, però alhora a un públic curiós i preocupat per la llengua. Un públic que sabem que existeix potser més a casa nostra per les especials condicions de vida d'aquesta llengua que segons com encara cal reivindicar. Recordem que les columnes sobre «Qüestions de llengua» han estat habituals als diaris, començant pel cas esmentat de Fabra i continuant pels nostres més immediats contemporanis (recordem les de Gabriel Janer). Deixant a banda Fabra, eren sovint articles on es plantejaven preguntes, especialment de lèxic, i es resolien de manera preceptiva, segons l'esquema de pregunta-resposta: «Com s'ha de dir això en català? Com ho diem?»

Sovint no s'acaba d'entendre la importància de considerar certs problemes sintàctics fins que no ens els trobem en una situació real. Com a la vida passa amb tantes altres coses, no s'aprofita tota la riquesa d'algunes reflexions sobre la llengua fins que no es necessiten, fins que no s'hi pensa una mica, fins que no s'ha provat a fer-hi en primera persona una aproximació, o fins que —com es deia fa uns anys parlant de tot un altre tipus de preguntes més existencials—, fins que no un no se les ha «plantejades». Per tant, aquestes «Converses» hauran d'anar al prestatge dels llibres de consulta habitual, ben a prop de la taula de treball, i potser inevitablement a prop també dels Llibres d'estil als quals ben sovint fa referència Joan Solà en aquestes pàgines, més endavant veurem en quin sentit.

Els temes que s'hi tracten són ben diversos. N'hi ha d'aquells que el mateix Solà ha tractat àmpliament en els seus llibres, articles i en la seva feina a les classes de Sintaxi de la Universitat: el relatiu, per exemple. O l'expressió del temps. O la concordança de *hi ha*. Però el que més hi trobem (encara que se'n hagi avisat al Pròleg que els articles triats no són els de tema sociolingüístic) són reflexions sobre l'autoritat en matèria de llengua, sobre la responsabilitat dels professionals de la llengua (que per al català, en aquests darrers anys han augmentat numèricament tant, entre correctors, traductors, assessors i filòlegs, a més dels que treballen en l'ensenyament), sobre la funció de les institucions, de la tradició i fins i tot de la intuïció lingüística com a part de la competència dels parlants d'una llengua. Crec que ens és molt necessari, com a comunitat, tenir en compte no solament allò que ens ha atemorit —i continua preocupant alumnes i professors— tant aquests darrers anys: si es «pot» dir tal o tal altra cosa en català, o com s'ha de dir si no. La resposta de Solà és sempre la mateixa: «Parlem-ne». I ell en parla recorrent al mestratge de Fabra, al que n'han dit altres Gramàtiques, a l'ús efectiu que se'n fa, a la seva pròpia intuïció de parlant, al seu parlar nadiu... El mètode pot variar segons el tipus de problema que es proposa. Els problemes són molt diversos: no se n'estalvia un, fins i tot quan confessa que l'anàlisi actual no li permet (encara) resoldre'ls

del tot: Des de les qüestions llargament controvertides de la normativa, fins les que poden semblar insignificants (un missatge publicitari, un eslògan...) a partir de les quals l'autor, al llarg de l'article, sovint fa reflexions més enllà del cas particular.

Vegem-ne alguns casos que em semblen il·lustratius de la manera de treballar del professor Solà. En l'article on es pregunta sobre la legitimitat de la construcció amb *a* de la frase: «la por *als* militars xilens», diu que «la por *dels* militars» podria referir-se a la hipotètica por que els militars xilens potser tenen. Després d'haver observat a la premsa uns quants casos de construccions semblants, i altres usos de *de* que presenten algun dubte, Solà acaba amb aquestes paraules:

La prudència m'invita a deixar la construcció d'avui encara en observació durant un temps. De cap manera a condemnar-la amb ira (p. 153).

No sempre arriba a donar una sola solució vàlida. En el cas de la preposició *de* en els topònims —que sovint hem vist esbandida amb una afirmació que es podria enunciar: «En català, a diferència del castellà que diu: "Calle Pez, Plaza Colón", cal posar sempre la preposició: "carrer *de* l'Argenteria"...»—, Solà fa veure com és imprescindible analitzar el tipus de relació semàntica de la segona part del sintagma amb la primera, és a dir, si el parlant conserva la consciència que es tracta d'un carrer «dedicat a», d'una plaça «feta per», d'un lloc «on hi havia» tal cosa o tal altra, o bé —i en aquest cas s'hauria perdut la preposició—, es tracta —o ha esdevingut— d'un carrer «anomenat així» (amb la qual cosa no hi hauria d'anar la preposició). La conclusió és que poden coexistir en els topònims sintagmes amb *de* i sintagmes sense *de*, malgrat que ens quedem desil·lusionats si ens esperàvem una solució única i senzilla. Perquè:

[...] per a molts és més còmode que sigui bona l'una i dolenta l'altra. Però ¿hem de sacrificar la realitat a nostra comoditat, a la dèria d'uniformar-ho tot? (p. 151).

Això no vol dir però que el professor eviti de pronunciar-se sobre alguns punts que li semblen clars. És el cas de l'ús dels signes d'interrogació i d'admiració que sembla que l'IEC recomanava, en una nota enviada al juliol del 1993 a empreses i professionals de la llengua, d'utilitzar exclusivament «al final dels fragments afectats» (p.161). Solà discrepa d'aquest ús i del procediment com es vol entendre i demana una discussió «pública i lliure» (p.162) al respecte. Diu:

Els professionals tenen dret a opinar i m'atreuria a dir que fins hi tenen l'obligació, almenys moral. Altrament, no ens cal pas un cos luxós, altament qualificat, de doctors, màsters i llicenciats: ens farien la mateixa feina una tropa d'escolans d'amèn proveïts de llibres d'estil (p. 163).

Quant a aquests darrers, opina que:

[...] no deixa de ser curiós que hàgim hagut de fer llibres d'estil¹ (és a dir, de concretar fins als últims detalls l'ús de la llengua) abans de poder comptar amb una descripció de la llengua més àmplia i fiable de la que teníem tradicionalment (p. 17, «El català estàndard»).

Al costat d'aquestes reflexions, hi ha comentaris a vegades molt puntuals, com ara sobre la denominació, que sembla obligatòria d'uns anys ençà, de «cava», per la qual hem hagut de sacrificar el nostre «xampany» de tota la vida. Solà s'hi resisteix. També hi ha d'altres reflexions sobre qüestions més generals, per exemple, la normativa. Al respecte, es fa la pregunta aparentment impertinent i de resposta òbvia: Qui fa la normativa?

Què és la normativa exactament o aproximadament? Avui no és possible saber-ho. O sí, ja us ho diré: en la pràctica (que és el que compta) és normativa tot allò que apareix al mercat embolcallat amb algun prestigi de la mena que sigui (la Generalitat de València o de Catalunya, el Termcat, un parell o tres editorials del ram, un Departament universitari o el nom d'un investigador o divulgador consagrats) (p. 17).

Són també freqüents les reflexions sobre el paper de l'ortografia, que ha estat durant anys el *Papus* de l'aprenentatge —i de l'ensenyament— del català:

És enormement preocupant que l'ortografia, una cosa absolutament mancada de cap valor propi i de cap finalitat, sigui un dels discursos més clars i centrals de la «cultura» occidental (p. 165).

O sobre la causa profunda de molts dels disbarats que se senten i es veuen en els missatges publicitaris, traslladats sovint de manera mecànica del castellà. Solà diu al respecte:

[...] sembla que passa que la llengua castellana és avui a Catalunya una llengua molt més present a flor de pell de la nostra gent que no pas la catalana: moltíssimes coses acudeixen espontàniament a la imaginació en aquella llengua, o fan més gràcia, o alguna altra cosa més difícil de definir (p. 207, «La publicitat com a símptoma»).

¹ En Solà mateix en va dirigir un, el de l'Ajuntament de Barcelona: *Llibre d'estil* (1995). Barcelona: Ajuntament de Barcelona / Consorci per a la Normalització Lingüística.

Altres temes, tocats sempre amb el mateix rigor i, diria, amb la mateixa sàvia humilitat, són: la por dels pleonasmes (¿o potser ens podríem permetre de dir: «La por als pleonasmes?»), que ja havia tractat, amb molt de sentit comú, Gabriel Ferrater²; qüestions de toponímia; normes fonètiques de l'IEC referents al parlar nord-occidental, que és el matern de l'autor; les abreviatures; les afirmacions que corren sobre el funcionament dels adverbis en *—ment* quan se'n troba més d'un modificant un verb; els possessius; diverses qüestions de lèxic (on lamenta, més que els castellanismes, la substitució de formes genuïnes i abans ben vives); la puntuació... En tres articles, publicats en setmanes successives, tracta de recursos raonables per reduir allò que se sol anomenar «el sexisme en el llenguatge». En d'altres, d'entre els de tema no estrictament lingüístic inclosos en el recull, comenta des d'alguna publicació acabada de sortir, fins als noms que avui dia posen a les criatures, passant per la normativització del gallec. En diversos parla d'actituds davant la llengua: lamenta els nervis amb què se solen discutir les qüestions lingüístiques, i demana tranquil·litat, i més «coneixement de causa» (p. 187) per poder-les afrontar de manera eficaç i «civilitzadament» (ibíd.). I amb un pessic, molt saludable, d'humor, del bon humor que traspua l'estil de Solà.

Una afirmació feta al capdavant d'un article en el qual mira de fixar l'àmbit dels substantius *alçària*, *alçada* i *altitud*, feta com de passada, és tot un manifest de l'actitud de l'investigador. Hi diu:

No sé si servirà de res que confessi que jo mai no m'havia fixat en el problema que avui hem discutit i que no el tenia gens clar (p. 228).

Per mi que sí que ens serveix a professors, assessors i persones amb alguna responsabilitat lingüística. Em sembla una actitud humil i alhora positiva, que hauríem de saber fer nostra. Tots plegats disposem de diccionaris, de gramàtiques, fins i tot de llibres d'estil i de testimonis —orals i escrits— per poder-hi pensar. També, de la normativa. I, sempre, de la nostra pròpia experiència de parlants. Així podem parlar-ne. O, com diu una meva veïna, que no ha trepitjat mai una classe de català, però de llengua en sap a cabassades, justament, «conversar».

María Ángeles Navarro Girón, *Filosofía del lenguaje en san Agustín*. Ed. Revista Agustiniana, Madrid, 2000. Por Julia Butiñá Jiménez.

Hay que saludar con bienvenidas los estudios de aspectos concretos sobre autores antiguos en los que se fundan nuestros conceptos científicos. En cualquier caso, como suele tratarse de figuras de gran dimensión y densidad, es una tarea

² Que el mateix Solà cita. Recordem el comentari de la frase: «En aquell pis no hi toca el sol» a *Sobre el llenguatge* (1981). Barcelona: Quaderns Crema.